

CONSTITUTIONAL AND MUNICIPAL LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-13>

РОЛЬ І МІСЦЕ ПРОКУРОРА В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Ананьєва О. В.

*викладач циклової комісії правових дисциплін
Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Яценко О. Л.

*викладач циклової комісії правових дисциплін
Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Яценко В. А.

*прокурор відділу захисту інтересів дітей та протидії насильству
Миколаївської обласної прокуратури
м. Миколаїв, Україна*

Діти є особливою соціальною групою, що в силу вікових особливостей та відсутності життєвого досвіду потребують особливої уваги та підтримки з боку держави. Одним з основних напрямків соціальної політики сучасних держав є захист прав дітей, що реалізується завдяки діяльності низки державних органів.

На жаль, жорстоке поводження з дітьми, примушування до жебракування, експлуатація дітей є непоодинокими явищами як в Україні, так і в світі. Ще однією проблемою є злочинність серед неповнолітніх. За даними Державної судової адміністрації України протягом 2020 року на розгляді у місцевих загальних судах перебувало 6,3 тис. справ (проваджень) про злочини, вчинені неповнолітніми чи за їх участю [1, с.31].

З метою забезпечення реалізації прав дітей та захисту їх інтересів у кожній державі повинен існувати механізм захисту прав дітей. Серед суб'єктів цього механізму важливе місце посідають органи прокуратури, оскільки саме на них покладається функція підтримання публічного обвинувачення в суді, зокрема і щодо неповнолітніх; прокуратура

також здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, в тому числі коли, неповнолітня особа залучена до провадження як потерпілий або є особою, права та інтереси якої порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Дослідженню механізму захисту прав дитини присвячені роботи таких науковців як А. Абрамов, В. Васьковська, З. Кантемірова, Н. Коломоєць, Т. Корж-Ісаєва, Р. Морозова, М. Немітіна, І. Ольшанецький, М. Садовнікова та ін. Проте, процесуальні аспекти участі прокурора в механізмі захисту прав дитини потребують більш ґрунтовного аналізу та висвітлення.

Одним з пріоритетних напрямів у системі захисту прав дітей в Україні є удосконалення ювенальної юстиції та формування інституту ювенальної прокуратури.

На законодавчому рівні в Україні поняття «ювенальна прокуратура» не розкривається, але термін «ювенальний прокурор» використовується в Наказі Генерального прокурора від 04.11.2020 №509 «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству». Цим наказом визначено, що здійснення функцій прокуратури відносно неповнолітніх та у сфері захисту інтересів дітей і протидії насильству покладається на підрозділи захисту інтересів дітей та протидії насильству, та на прокурорів, спеціально уповноважених керівником на виконання функцій прокуратури щодо захисту інтересів дітей та протидії насильству [2].

Згідно вищевказаного нормативного акту, ювенальний прокурор повинен призначатися керівником відповідного органу прокуратури у кримінальних провадженнях щодо неповнолітньої особи з моменту встановлення особи та у кримінальних провадженнях у сфері охорони дитинства, а також у яких неповнолітня особа залучена до провадження як потерпілий або є особою, права та інтереси якої порушено чи може бути порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення, – невідкладно після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, прийняття рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування або зміни повідомлення про підозру [2].

На ювенального прокурора покладаються такі обов'язки:

– підтримувати публічне обвинувачення, забезпечувати участь у розгляді клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, застосування/ припинення примусових заходів медичного або виховного характеру, у провадженні за нововиявленими, виключними обставинами, під час вирішення питань про застосування амністії та пов'язаних

із виконанням судових рішень, відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження;

– здійснення нагляду за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, пов'язану зі здійсненням повноважень щодо запобігання, виявлення і припинення кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, що стосуються прав та інтересів неповнолітніх, а також у сфері охорони дитинства;

– нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи дітей;

– нагляд за додержанням законів при застосуванні до дітей заходів впливу за адміністративні правопорушення;

– здійснювати представницьку діяльність у сфері охорони дитинства з метою забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дітей та захисту прав дитини.

Діяльність ювенального прокурора має свої особливості, оскільки базується на принципі забезпечення найкращих інтересів дитини.

Важливе значення для захисту прав дитини є реалізація програми з відновного правосуддя, одним з учасників якої є прокуратура. Пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» («відновне правосуддя») був запроваджений в Україні у 2019 році у шести регіонах, а з 2020 діє по всій території держави. Дана Програма була запроваджена спільним наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України «Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» від 21 січня 2019 р. № 172/5/10 та має позитивні результати. Так, з 2019 року і станом на 1 квітня 2021 року взяти участь у проекті запропоновано 656 неповнолітнім, у 210 випадках отримано згоди обох сторін (неповнолітнього та потерпілого). Укладено 162 угоди про застосування Програми відновлення. Пройдено успішно 141 Програму. У 105 випадках суд уже ухвалив рішення про звільнення учасників програми від кримінальної відповідальності [3].

У системі відновного правосуддя прокурор пропонує неповнолітньому або його представнику та потерпілому взяти участь у Програмі, роз'яснюючи умови і наслідки; у разі заповнення заяви, прокурор протягом одного робочого дня зобов'язаний передати документи до регіонального центру. Якщо інформація про результати участі неповнолітнього у Програмі надходить прокурору до закінчення досудового розслідування, то він долучає її до кримінального провадження, в іншому випадку – роз'яснює неповнолітньому та представнику право надавати її самостійно у судовому засіданні [4].

Отже, аналізуючи зміст Закону України «Про прокуратуру», Кримінального процесуального кодексу України та вищезгаданих наказів Генерального прокурора, робимо висновок, що роль ювенального прокурора в механізмі захисту прав дитини полягає у забезпеченні та врахуванні інтересів, потреб і особливостей неповнолітнього під час кримінального провадження (досудового та судового слідства), застосування примусових заходів виховного характеру чи кримінального покарання, а також здійсненні контролю над діяльністю органів, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство щодо неповнолітніх. Окремим напрямком діяльності є захист порушених прав дітей, протидія насильству та експлуатації неповнолітніх, захист від дискримінації. Але, прокурор може реалізувати ці функції лише в процесі взаємодії з судовими інстанціями, правоохоронними органами, управліннями Міністерства юстиції та Пенітенціарної служби, служби у справах дітей, органами місцевого самоврядування. Отже, прокуратура є невід'ємним суб'єктом механізму захисту прав дитини, який наділений притаманними лише йому повноваженнями та функціями, що не можуть виконуватися іншими установами та органами.

Література:

1. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2020 році / Верховний суд. 54 с. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20\(kriminal\)%202020.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20(kriminal)%202020.pdf) (дата звернення: 29.09.2021).

2. Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству: Наказ Генерального прокурора від 04.11.2020 № 509. // База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20#Text> (дата звернення: 29.09.2021).

3. Відновне правосуддя для неповнолітніх: як це працює // Офіційний сайт Міністерства юстиції. 20.04.2021: URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vidnovne-pravosuddya-dlya-nerovnolitnih-yak-tse-pratsyue> (дата звернення: 29.09.2021).

4. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»: Наказ Міністерства юстиції України ти Генеральної прокурори України від 21.01.2019 №172/5/10. // База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (дата звернення: 29.09.2021).